

Petra Blažević

Hrvatski pomorski muzej Split

Odrazi Viškog boja u matičnim knjigama Visa 1866. godine

Na temelju analize arhivskog vrela, matične knjige umrlih viške Župe Blažene Djevice Marije od Milosti (dijela knjige za razdoblje od 1862. do 1878. g.), članak upotpunjuje dosad poznate podatke o broju, identitetu, dobi, nacionalnoj strukturi i posljednjim poćivalištima ųrtava Viškog boja 1866. g. – i vojnih i civilnih. Kontekstualizirajući nastanak zapisa u matici te komparirajući ih s podacima dostupnim na podignutim spomenicima, u suvremenom tisku te u najpoznatijem djelu o sukobu – knjizi *Viški boj* Petra Kunićića, nastoje se protumaćiti uzroci uoćenih nepodudarnosti. Predstavljene su i rezultati analize imena novorođenćadi u Visu prije i nakon bitke kako bi se vidjelo ima li promjena u uzorku davanja imena.

Ključne rijeći: Viški boj, ųrtve, matične knjige, Petar Kunićić, popisi, spomenici

Ovaj je ćlanak nastao istraųivanjem poduzetim u nastojanju da se rasvijetle odrećene nejasnoće o ųrtvama slavne bitke austrijske i talijanske mornarice, primijecene išćitavanjem djela Petra Kunićića *Viški boj*, u kojem je historiografija pronašla sekundarni izvor s obiljem podataka o sukobu. Premda je autor tom knjigom stekao veliku slavu i povjerenje povjesničara, ne treba smetnuti s uma da je imao tek ćetiri godine u trenutku odvijanja konflikta, a djelo je izdao 26 godina kasnije. S obzirom na ćinjenicu da pritom nije pruųio reference na korišćtvene izvore, korisno je pristupiti analizi drugih izvora koji potjeću iz vremena same bitke, autori kojih su bili svjedoci zbivanjima o kojima su ostavili pisani trag. U takve izvore prvog reda svakako pripadaju matične knjige kao arhivsko vrelo. Premda nisu pisane s neposrednom namjerom da prenose ćinjenice o konfliktu, nedvojbeno mogu upotpuniti znanje o njemu. Paųnju zavrjećuju i kamene spomenice podignute u spomen stradalih vojnika.

Najprije će biti predstavljeni sluųbeni popisi vojnih ųrtava, potom matica umrlih iz odgovarajućeg razdoblja i spomenici s viških groblja te, u konaćnici, Kunićićevi navodi. Cilj je ćlanka donijeti nepoznate ćinjenice o bitci te komparacijom uoćenih nepodudarnosti meću izvorima pokušati dati odgovore na pitanje o njihovim uzrocima.

Službeni popisi stradalih

U telegram¹ kojim je obavijestio cara o pobjedi kod Visa admiral von Tegetthoff uključio je i kratki izvještaj o poginulima. To je prvi podatak o broju žrtava kojim je izvjestio da je na moru bilo 32 poginulih, bez navođenja detalja o brodovima, naglasivši samo da je na *Kaiseru* bilo navise smrtno stradalih (22).² Poimence su s pripadajućim činovima odnosno službama navedeni poginuli časnici te nekoliko teže i lakše ozlijeđenih mornaričkih kadeta. Na prvi se pogled čini da je admiral uključio sve brodove s obzirom na to da su najprije navedeni poginuli časnici s različitih brodova (Erik Klint s *Novare*, Heinrich von Moll s *Drachea* i Robert Proch s *Kaisera*), no analizom popisa dolazi se do drukčijeg zaključka. Naime, kad se ostala imena povežu s brodovima na kojima su navedeni služili, jasno je da je Tegetthoff uvrstio ozlijeđene sa samo dva broda: njegova vlastita *Erzherzog Ferdinand Maxa* te *Salamandera*. S obzirom na to da su *Kaiser* i *Novara* imali najviše smrtno stradalih, koje bi bilo logičnije istaknuti u usporedbi s lako ozlijeđenima, razumije se da je Tegetthoffov popis uvjetovan dostupnošću podataka u danom trenutku. Izvjesno je kako neposredno nakon bitke nije dobio potpunije podatke, već samo informacije o poginulim časnicima,³ dok je s vlastita broda i *Salamandera* primio detaljnije popise, koji su lakše prikupljeni u usporedbi s brodovima na kojima su gubitak posade i šteta bili znatniji. Tim prvim popisom započinje obrazac izdavanja polovičnih podataka koji se kasnije mijenjaju, odnosno dopunjuju.

Prvi potpuniji službeni popis stradalih objavljen je 31. srpnja u bečkim novinama *Wiener Zeitung*, odnosno u podlistku *Wiener Abendpost*.⁴ Donio je poimence navedene žrtve koje su stradale na moru. Na popisu su zajedno mrtvi te teško i lako ranjeni, podijeljeni po brodovima, s navedenom službom odnosno činom. Popis je zaključen informacijom da je mrtvih, uključujući pripadnike zapovjedništva i viših časnika, ukupno 34, teško ranjenih 49, a lakše ranjenih 83. Gubitci posada sumirani su u podatku da je stradalih sveukupno 166. U potpisu je također Tegetthoff. Premda je popis znatno detaljniji i sistematičniji od telegramskeg priopćenja, primjetno je nekoliko pomalo zbunjujućih činjenica. Nisu poimence navedeni časnici, a sam popis sadrži 26 imena. Ako im se pridodaju imena trojice

¹ Telegram je datiran 20. srpnja 1866. g., Kuničić ga prenosi u cjelosti: Petar KUNIČIĆ, *Viški boj*, Zagreb, 1907., str. 77–78. Javnost je upoznata sa sadržajem putem objava u raznim novinama. Primjerice, nekoliko dana kasnije izašao je u: „Berzojavni dopis“, *Glasnik dalmatinski*, god. 8, br. 59, Zadar, 1866., str. 1.

² „Gjemija Kaiser zaokružena od 4 neprijateljeva oklopjena broda, udri na jednoga od njih i uzbi sva četiri; ona izgubi pridnji jambor i kljun; poginuše na njoj 22, raniše se 82 (...) Od ljudstva, osim onoga na Kaiseru poginuše 10, a 42 gèrdno raniše se”.

³ To se naslućuje i iz navoda u njegovu drugom izvještaju, gdje kaže: „Ne mogu da potanko izvjestim, dok ne primim izvješće pojedinog broda”. Iz: P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 97.

⁴ „Verzeichnis“, *Wiener Abendpost*, br. 74, Beč, 1866., str. 706–707.

časnika za koje je od samog početka poznato da su poginuli, broj se penje na 29. Neizbježno se, dakle, dolazi do pitanja tko su petorica čiji identitet nije otkriven i zašto je tomu tako. O uzrocima uočene kontradikcije brojeva poginulih vs. navedenih može se samo nagađati. Moguće je da su neki članovi zbog meteža pali s broda, pa ih je drugi brod spasio te su se tek kasnije vratili na matično plovilo. Također, razlika bi mogla značiti da je u trenutku objave popisa bilo pet neidentificiranih tijela, kojima zbog neprepoznatljivosti nisu mogli utvrditi točan identitet. Ili pojedina tijela nisu uopće pronađena, ali je po završetku bitke, odnosno postrojavanju, uočen broj nedostajućih članova posade čija imena nisu objavljena radi mogućnosti naknadnog pojavljivanja.

Prvotno ustanovljeni brojevi stradalih i nedostajućih kasnije se mijenjaju, jer su pojedini ranjenici umrli, a poneki su se preživjeli ispravljanjem netočnog broja poginulih „vratili iz mrtvih“. Tisak omogućava praćenje statistike žrtava koja se mijenjala u tjednima koji su uslijedili nakon bitke, u skladu s informacijama koje su pristizale s terena. Mjesec dana nakon službenog popisa stradalih doneseni su njegovi ispravci u *Glasniku dalmatinskom*.⁵ Njima se javnost obavještava da izvjesni Mate Buković i Marko Fabijanić s *Kaisera* nisu uopće ozlijeđeni, a da su s prvog popisa ozlijeđenih izostavljeni Ivan Busetto, Fabijan Marković i Jurko Bartović s *Kaisera*. Najvažnija nova informacija jest smanjenje ukupnog broja poginulih sa 34 na 31. Ne navodi se tko su pojedinci za koje je ustanovljeno da su preživjeli. Izostanak preciznog navođenja potvrda je da je prvi službeni popis imao prevelik broj poginulih.

Matična knjiga umrlih

Nezaobilazan primarni izvor za predviđenu analizu viška je matica s podatcima iz prve ruke: matična knjiga umrlih Župe Blažene Djevice Marije od Milosti, za razdoblje od 19. prosinca 1864. do 19. studenog 1869.⁶ Riječ je o primjerku koji pripada vrsti građanskih (tzv. civilnih ili crkveno-državnih) matica koje su se neko vrijeme vodile paralelno s crkvenim maticama, da bi ih na kraju potpuno zamijenile.⁷

⁵ *Glasnik dalmatinski*, god. 8., br. 70, Zadar, 1866., str. 2–3.

⁶ Za potrebe ovog rada korišten je mikrofilmirani zapis matice pohranjen na digitalnom genealoškom repozitoriju *Family search*, dostupno *online* URL: <https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-899X-5XS7?mode=g&wc=9R2Z-PTT%3A391644801%2C392318201%2C392319701&ccc=2040054> (zadnje posjećeno 29. siječnja 2017.).

⁷ O praksi dvostrukog vođenju matica u Dalmaciji, uvedenoj i postepeno zanemarenoj u razdoblju druge austrijske uprave, vidjeti: Ivan FANTINA, Ante STRGAČIĆ, „Inventar matičnih knjiga XVI–XX. stoljeće“, *Nacionalni arhivski informacijski sustav*, dostupno *online* URL: http://arhinat.arhiv.hr/_Pages/PdfFile.aspx?Id=591 (zadnje posjećeno 23. siječnja 2017.).

Matica je ovjerena 13. siječnja 1865. g.⁸ Na samom je početku nepaginirani indeks (kazalo pokojnika), dok upisi preminulih započinju rednim brojem 106. jer je promatrana matica nastavak prethodne knjige, a svaka godina ima vlastiti niz. Knjiga je organizirana u tabelarnom prikazu s dvojezičnim nazivima rubrika (na hrvatskom i talijanskom). Nakon stupca za redni broj, rubrike se mogu podijeliti na podatke o pokojniku (spol, dob, vjera, bračni status i zanimanje, podrijetlo i boravište, roditelji) te podatke o smrti (dani i lokacije: smrti, posjeta, pokopa; uzrok). Tablica završava rubrikom predviđenom za napomene.

Cjelokupna je matica pisana istim rukopisom na talijanskom jeziku.⁹ Talijanizirana su imena, prezimena i toponimi koji nisu izvorno talijanski, premda je iz poneke upotrebe dijakritičkih znakova jasno da pisac matice poznaje hrvatski jezik. Na gotovo svakoj stranici neki od upisa popraćen je potpisom autora: *S. Canonico Siminiatti Paroco Decano*.¹⁰ Potpis pripada viškom župniku Stjepanu Siminiattiju (starijem), koji je ujedno obavljao i funkcije dekana te školskog inspektora.¹¹ Za njegov doprinos u vrijeme Viške bitke car ga je odlikovao križem za zasluge s krunom.¹² Kasnije je službovao kao kanonik u Hvaru, gdje je i umro 1885. g.¹³

Iz sistematičnosti zapisa vidljivo je župnikovo nastojanje da pedantno vodi maticu. Rijetki su slučajevi neispunjenih rubrika. U pravilu, kada pokojnik nije iz lokalnog stanovništva, župnik ne može provjeriti podatke u drugim matičnim knjigama (krštenih ili vjenčanih), a pokojnikovi poznanici često ne raspolažu svim potrebnim informacijama. Rubrika „uzrok smrti“ uvijek je popunjena, najčešće raznim bolestima, no nije poznato je li se župnik o tome konzultirao s nekim, ako je pokojnik uopće bio liječen, ili jednostavno donosi zaključke na temelju simptoma i možebitnog medicinskog znanja. S druge strane, bez indicija ne prejudicira uzroke smrti.¹⁴

⁸ Procedura ovjere obavljena je u C. k. okružnom poglavarstvu Split (*I. R. Capitanato circolare Spalato*), o čemu je na posljednjoj stranici unesen službeni zapis kojim se potvrđuje da knjiga sadrži 101 stranicu za upise. Sama knjiga prošivena je službenom trakom, pečatirana i paginirana rukom u gornjem desnom kutu, što je bio uobičajan postupak prije početka korištenja civilnih matičnih knjiga.

⁹ Samo upis br. 117 na str. 33 rukopisom jasno odudara.

¹⁰ Uvijek na istom mjestu: pri dnu rubrike „porijeklo i boravište“. Zanimljivo, ni jedna od stranica koje donose podatke o žrtvama Viške bitke ne sadrži župnikov potpis. Rukopis je istovjetan onome iz ostatka knjige.

¹¹ Prema podatcima iz šematizma hvarske biskupije za 1865. g., koja je najbliža godini bitke. Ostale religijske dužnosti na Visu: pomoćnik župnika za Luku bio je Apolonije Zanella, a pomoćnik za Kut Florio Marasović. U samostanu su bili gardijan bio Benedikt Lisičić, isповjednik Augustin Bacinelli te laik Francesco Feracina. U Velom Selu kapelan je bio Ivan Benussi. U Komiži je župnik bio Petar Borčić, pomoćnici Juraj Braicin i Šimun Petrić, a svećenik Antun Mardešić. Iz: *Schematismo della Diocesi di Lesina composta dalle isole di Lesina, Lissa e Brazza per l'anno 1864*, Split, 1865., str. 9. Na ovim podatcima zahvaljujem prof. Jošku Bracanoviću.

¹² P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, Zagreb, 1907., str. 107. Premda Kuničić župnikovo prezime zapisuje kao *Siminiatti*, ovdje se donosi *Siminiatti* s obzirom na to da njegov vlastoručni potpis u matici sadrži dva slova *t*.

¹³ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 285.

¹⁴ Vidljivo, primjerice, kod smrti izvjesnog Francesca Nitscha, pripadnika mornaričke pješadije, kod čijeg su upisa – pod br. 23 – ostale prazne rubrike roditelja, datuma i uzroka smrti. Župnik u

ATTI DI MORTE

Indicazione del Defunto

INDICAZIONE DEL DEFUNTO

Numero — Brig.	Indirizzo del Defunto				Patria e domicilio OPAGINA I NASCITE	Indicazione del Goffici Patrie delle Famiglie delle Famiglie	Data e luogo D.O.E. T.M.E.R.O.				Ultima voluntà del defunto che avete in testamento o in altro modo	ANNOTAZIONE ZARUČENJA	
	Nome e Cognome del Defunto	Indirizzo della Famiglia	Indirizzo della Famiglia	Indirizzo della Famiglia			Indirizzo della Famiglia	Indirizzo della Famiglia	Indirizzo della Famiglia	Indirizzo della Famiglia			
57	Francesco Ceccheri												
58	Giuseppe Giovanni												
59	Carlo Regare												
60	Luigi Cianci												
61	Antonio Bianchi												
62	Antonio Bianchi												

Stranica br. 23 matične knjige umrlih viške Župe Blažene Djevice Marije od Milosti za razdoblje od 19. prosinca 1864. do 19. studenog 1869. godine

Premda za to u promatranoj matici nisu postojale rubrike, župnik u upise uključuje informacije o tome je li pokojnik bio (ne)zakonito dijete, a ponekad donosi da je pokojnik na samrti primio sakramente ispovijedi ili posljednjeg pomazanja. Dopunjujući civilnu maticu podacima bitnim za župu, nastoji pomiriti dualitet između službenika države i crkve. Da želi naglasiti poštivanje crkvenih propisa, vidi se iz napomena kod slučajeva suicida kada zapisuje da je pokojnik pokopan u tišini, tj. bez obreda.

Od br. 56 do br. 99 popisani su pokojnici čija je smrt izravna posljedica Viške bitke. Može ih se razdvojiti na dvije glavne skupine: vojnici i civili. Većinu, točnije njih 34, čine vojnici, a šestoro su civilne žrtve, lokalno stanovništvo. U pogledu potonjeg, matica potvrđuje Kuničićeve podatke o stradanju puka. Činjenici da je šestoro mještana poginulo u granatiranju može se pridodati nekoliko detalja, primjerice onaj o točnoj lokaciji na kojoj je talijanska topovska paljba zadesila Višanina Jakova Vojkovića.¹⁵ Također, iz matice se saznaje da su braća Kučić, koji

napomeni objašnjava da su pokojnikovo tijelo 4. travnja 1865. g. na obali pronašli ribari te ističe da ne zna njegove roditelje ni uzrok smrti.

¹⁵ Upis br. 71 na str. 25. donosi: *in pubblica strada presso la casa di Paolo Vlastelizza Sklade.*

su teško nastradali u bombardiranju grada, zapravo preživjeli sami napad koji im je, prema Kuničiću, obojici oduzeo noge. Očito su još neko vrijeme ostali pri svijesti kada ih je župnik mogao ispovjediti. Preminuli su kasnije istog dana u vojnoj bolnici.

Tablica s imenima i prezimenima necivilnih žrtava Viške bitke iz matične knjige umrlih župne crkve Blažene Djevice Marije od Milosti, kako ih je zapisao župnik Stjepan Siminiatti

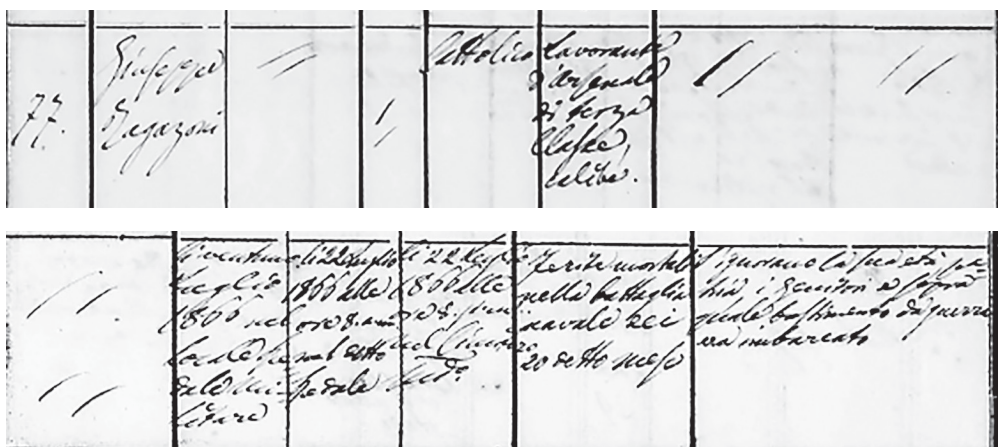
Johann Lögl	Andrea Busetto
Franz Lipsscher	Giovanni Paulicevics
Ferdinand Fritz	Elia Kolungics
Wenzl Legner	Fran Francesco Baznik
Stefan Chomicz	Antonio Dimitrovics Seravallo
Mathias Karpf	Marco Sovulj
Florian Stritzl	Stefano Hoszak
Carl Schneider	Francesco Mersel
Ignaz Hanisch	Venceslao Süsser
Imbro Biskup	Nikita o Nicolo Danyszczük
Franz Hockauf	Filippo Odoczük
Procopio Krejci	Francesco Rokosz
Josef Pavlenić	Teodoro Ržylak
Matteo Buranello	Andrea Ozegovics
Giuseppe Ragazoni	Giuseppe Balaska
Giuseppe Wagner	Giuseppe Sambo
Giovanni Schuss	Giovanni Pirmann
Matteo Stanics	Stefano Sitarš
	Niccoló Blarasini

Upisi o vojnim žrtvama nude znatno veću priliku za nadopunu Kuničićevih podataka. Primjetan je izostanak upravo onih stradalih koji su poginuli na brodovima još za trajanja bitke. Ni jedan od njih, uključujući trojicu časnika, nije naveden u matici, iz čega bi proizlazilo da su na otoku pokopani poginuli na kopnu i oni ozlijeđeni s brodova koji su naknadno umrli u bolnicama, a ni jedan čije je tijelo doneseno s broda (tj. koji je umro na moru tijekom bitke). No, nemajući razloga sumnjati u točnost Kuničićevih podataka o ukopu poginulih s brodova na velikom pogrebu upriličenom dan poslije bitke,¹⁶ dolazi se do zaključka da izostanak imena

¹⁶ Izrijekom ga spominje sam Tegetthoff: P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 100.

u matici ne znači da dotični nisu pokopani na Visu, već da iz nekog razloga nisu upisani u knjigu. Nameće se pitanje: zašto je tome tako? Poznato je da su brodovi otplovili nakon pogreba, a s njima i suborci poginulih, te se može pretpostaviti da župnik nije imao od koga dobiti potrebne informacije. On osobno nije poznavao mornare koji su se ondje zatekli u bitci, za razliku od barem površnog poznavanja topnika ili članova mornaričke pješadije, za koje je u rubrici o podrijetlu uvijek zapisao da su odnedavno nastanjeni na Visu (*ultimamente di presidio in Lissa*). Za sve je vojne stradalnike u napomenama naveo da im nije poznavao roditelje (*Signoravo i suoi genitori*), nastojeći opravdati praznu rubriku o roditeljima, u čijem mu popunjavanju ni preživjeli suborci pokojnika nisu mogli pomoći.¹⁷

Od novosti koje matica otkriva ističe se podatak da na popisu preminulih mornara sa spomenika u obliku lava nedostaje Giuseppe Ragazoni. Ime i prezime tog radnika arsenala 3. klase s *Adrije*¹⁸ također bi trebalo biti ondje uklesano s obzirom na to da je njegova borba u bitci završila smrću u viškoj bolnici 21. srpnja. Međutim, ni popis ni spomenik – a posljedično ni Kuničić – nisu prenijeli tu činjenicu, već ga smještaju na popis teško ranjenih gdje ga je Kuničić pogreškom zauvijek i ostavio.

Upis pod red. br. 77 u matičnoj knjizi umrlih Župe Blažene Djevice Marije od Milosti (Vis), u kojem se donose činjenice o smrti Giuseppea Ragazonija, pripadnika austrijske ratne mornarice u Viškoj bitci

¹⁷ Ima slučajeva u kojima je svećenik izrijeком svjedočio o poteškoćama u pribavljanju informacija o pokopanima. Tako je, primjerice, župnik Šimun Tomić Romić 1840. g. naveo da je jedan pokojnik, inače strani vojnik, „izdaliki strana“ te da mu „nije ima ko ukazat sve stvari za ispunjegnje svi rubrika“. Maja SUNJIĆ, „Na dugo pišem jerbo ne mogu se u manje iskazat...“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, god. 51, Dubrovnik, 2013., str. 47.

¹⁸ Navođenje Giuseppea Ragazonija ilustrativan je primjer razlika u imenima i prezimenima koje se daju primijetiti u nemalom broju slučajeva. Prema službenom popisu ranjenih *Joseph Raggazone* je s broda *Adria* („Verzeichnis“, str. 707), dok ga *Il Nazionale*, br. 61, Zadar, 1866., str. 302, donosi kao *N. Bagazzone*, pri čemu *N.* označava da ime uredništvu nije poznato. Kuničić jednako ne poznaje ime dotičnog, a prezime prenosi kao *Bogazon* te ga, za razliku od popisa i matice, navodi

Još je nekoliko podataka koji se razlikuju od onih dosad poznatih. Matica za dva vojnika donosi različita mjesta pogibije od onih koje navodi Kuničić. Stjepan Komić nije poginuo na bateriji Mamula, kako Kuničić donosi, već na tvrđavi Georg.¹⁹ To bi značilo da je broj smrtno stradalih s baterije Mamula manji negoli je prenošeno: ondje je poginuo jedan topničar, a ne dvojica. Za podtopničara Josipa (Jozu) Pavlenića Kuničić iznosi da je poginuo na bateriji Schmidt. U matici je pak zabilježena lokacija smrti kula Wellington, uz podatak da je dotični ukopan na Sućurju.²⁰ Budući da je Wellington blizu Schmidta, a oba su položaja udaljena od gradske luke, takav je raspored pokopa razumljiv. Prema Kuničićevu pisanju,²¹ kula Wellington bila je među važnijima u bitci: s jedne strane kao aktivna obrana domaćih snaga, a s druge kao bitan cilj napadača. Stoga ne iznenađuje da je pretrpjela gubitak u posadi. Matica, dakle, ispravlja Kuničića i smanjuje broj poginulih vojnika s baterije Schmidt sa 17 na 16, istovremeno donoseći novost: i na kuli Wellington smrtno je stradao topnik.

Upis žrtava bitke odudara od ostatka matice po naknadnom upisu 11 vojnika poginulih 18. srpnja: desetorice s baterije Schmidt (iz 9. kompanije) i jednog s Gospine baterije (iz 4. kompanije). Iz kronologije navođenja proizlazi da ih je župnik Siminiatti upisao u maticu između 1. kolovoza i 6. kolovoza. Može se pretpostaviti da je uzrok kašnjenje podataka od kompanija kojima su pripadali naknadno upisani vojnici.²² S obzirom na to da je eksplozija magazina s oružjem nanijela toliku štetu da su od tijela prisutnih vojnika mogli biti prikupljeni tek ostatci, župnik za posjeta poginulima, koji je izvršen 19. srpnja, a ni za pokopa 20. srpnja, nije dobio potrebne podatke o svim stradalima. Izgledno je da su 3. i 5. kompanija, koje su pripadale istom bataljunu obalne artiljerije, župniku ranije dale informacije o poginulim pripadnicima, dok je za pripadnike 9. kompanije te jednog

kao mornaričkog pješaka: P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 83. Župnik, s druge strane, točno zapisuje službu, ali u napomeni navodi da nije poznavao njegovu dob, podrijetlo, roditelje ni brod na kojem je bio ukrcaj (*Signorano la sua età, patria, i genitori, e sopra quella bastimento da guerra era imbarcato*): matica umrlih, upis br. 77 na str. 26.

¹⁹ Upis br. 60 na str. 23.

²⁰ Iz matice proizlazi da je Pavlenić ukopan sa stradalima s baterije Schmidt, što je možda uzrok zabuni. Svi su poginuli istog dana, 18. srpnja, a župnik je zapisao da je posjet obavio dan nakon stradavanja, 19. srpnja u 6 sati, a pokop narednog dana, 20. srpnja u 20 sati, iza crkve sv. Jurja (*dietro la chiesa di S. Giorgio*).

²¹ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 44 i 50. Iz popisa Persanovih naredbi za 19. srpnja također je razvidno da je onesposobljivanje Wellingtona predstavljalo važan cilj Talijanima. Zapovijed je bila da *Re di Portogallo* i *Palestro* napadnu Wellington svojim topovima od 150 i 300 kilograma: P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 50.

²² Naknadni upisi u matične knjige odraz su izuzetnih situacija u kojima župnik nije bio prisutan činu podjele sakramenta te je o tome tek naknadno obavješten, o čemu bi onda izvršio upis u maticu. To se najčešće događalo kod krštenja novorođenčadi u smrtnoj opasnosti, za što, primjerice, vidjeti: Lana KRVOPIC, „Matična knjiga krštenih župe Tinjan 1847.-1880.“, *Vjesnik Istarskog arhiva*, sv. 20, Pazin, 2013., str. 50.

iz 4. kompanije, koje su obje pripadale mornaričkom pješaštvu, primio podatke s oko dva tjedna zakašnjenja. O razlozima kašnjenja podataka nema indicija.

Komparacija podataka matične knjige umrlih sa spomenicima

Zanimljivo je usporediti podatke iz matice s onima koji potječu s dvaju spomenika na glavnom viškom groblju (Prirovo). Onaj veći, s monumentalnim prikazom lava, podignut je u spomen poginulima u pomorskoj bitci, a odnesen 1921. g. u Italiju. Sadržavao je imena 32 stradalnika s brodova, razvrstanih po službama. Manji su spomenik podignuli suborci poginulih članova 3. i 5. kompanije obalne artiljerije.²³ Na njemu se prvotno nalazilo 14 imena, a samo su tri od četiri strane sadržavale natpise: posvetu topnicima, popis poginulih i spomen naručitelja. Međutim, po otuđenju većeg spomenika i četvrtoj je strani dodan natpis koji se i danas ondje nalazi. On donosi popis poginulih identičan onome koji je bio uklesan na većem spomeniku, s jedinom

Pogled na dio spomenika poginulim topnicima 3. i 5. kompanije obalne artiljerije austrijske ratne mornarice, stradalima u Viškoj bitci 1866. godine, podignut je na glavnom viškom groblju na poluotoku Prirovo

razlikom u tome da su inicijatori u novoj verziji njemački zamijenili vlastitim, talijanskim jezikom. Tim se činom dogodilo svojevrсно brisanje ranije podjele na pomorce i topnike. S druge strane, premda se njime spriječilo odsustvo sjećanja na poginule s brodova, nije ispravljen nedostatak memorije o poginulim pripadnicima mornaričke pješadije. Bez obzira na kasnije preinake, ostaje činjenica da ni na jednom viškom spomeniku nisu imenima i prezimenima navedeni vojnici kompanija koje su pripadale mornaričkom pješaštvu (oni iz 9. kompanije i jedan vojnik 4. kompanije).²⁴ U konačnici se može zaključiti da spomenici Prirova odražavaju službenu „statistiku“ bitke, a ne ukope. To vrijedi u prvom redu za spomenik

²³ Na ovom mjestu valja upozoriti da se Kuničićevi podatci o pripadnosti obalne artiljerije razlikuju u pojedinim izdanjima. Reprint izdanje iz 1996. g. (Petar KUNIČIĆ, *Viški boj*, Zagreb, 1996., str. 106–107.) u tablici „Posada“ s detaljima o smrtno stradalim topnicima navodi da su neki iz 8. kompanije, što valja pripisati tiskarskoj pogrešci jer izdanja iz 1892. te 1907. g. spominju samo 3. i 5. kompaniju. Potvrdu da su samo te dvije kompanije služile na Visu nalazi se u matici i na spomeniku topnicima, kao i u drugim izvorima: Wilhelm KNOBLOCH, *Die Kanoniere von Lissa*, Pula, 1896., str. 13; Karl HARBAUER, *Trautenau – Custozza – Lissa: 1866.*, sv. 1, Beč, 1906., str. 146.

²⁴ Indikativno je da svih 11 poginulih vojnika koji su naknadno upisani u maticu pripadaju kompanijama mornaričkog pješaštva, tj. onima koji nisu na spomeniku topnicima. O tome jesu li i

topnicima koji nije nadgrobni, nego memorijalni spomenik. Topnici zasigurno nisu pokopani na Prirovu.

Govoreći o matici umrlih, svakako treba spomenuti i nekoliko pokojnika koji pripadaju u skupinu kolateralnih žrtava bitke. Kuničić je, spominjući zaostale topovske kugle po otoku, naveo dvojicu. Za prvog, Nikolu Marasovića Matijeva, donosi da je bio gluhonijemi seljak koji je radeći u polju detonirao neeksplozivno zrno.²⁵ Matica, međutim, navodi da je Nikola umro 18. travnja 1868.,²⁶ dakle gotovo dvije godine nakon bitke. Ne poznaje ga kao poljoprivrednika, što je bila velika većina viških pokojnika, već kao pomorca – čime se javlja sumnja u podatak o gluhonijemosti. Imao je 19 godina, a kao uzrok smrti župnik je naveo tetanus prouzrokovan ozljedom,²⁷ no njezino zadobivanje nije povezo sa streljivom zaostalim iz bitke.

Osnovne podatke o drugoj žrtvi, kojoj je Kuničić znao samo zanimanje, matica upotpunjuje otkrivajući ime, podrijetlo, vjeru, dob te točan datum i lokaciju pogibije. Riječ je o financijskom stražaru Nikoli Blarasiniju, koji je imao 23 godine i bio je katolik, neoženjen. Smrt ga je zadesila pokraj kuće Dominika Ivčevića u predjelu Luka, što je župnik izrijekom naveo kao posljedicu slučajne eksplozije topovske kugle bačene za neprijateljskog bombardiranja.²⁸ Budući da Kuničić događaje u knjizi iznosi kronološki, a rečeni je događaj smjestio između 21. srpnja (pronalaska pisama Karla Boggia) i 23. srpnja (kada su Višani zarobili talijanski brigantin koji se nesporazumom zatekao u luci), čitatelj stječe dojam da stražar pogiba u danima koji su uslijedili neposredno nakon bitke. Nesreća se, međutim, dogodila tjednima kasnije, 6. rujna. Kuničić očito nije raspolagao ni jednim od datuma smrti dvojice kolateralnih žrtava, što je jasno već iz stavljanja Marasovića na prvo mjesto.

Dosad poznata dvojica nisu, međutim, jedine kolateralne žrtve. Iz matice se saznaje da je vojnik Hrvatske regimente na službi u Visu, Ilija Kolundžić, također umro od posljedica eksplozije nakon same bitke. Imao je 32 godine, bio je oženjen, pravoslavne vjeroispovijesti, podrijetlom iz Deringaja u Vojnoj krajini. Preminuo je 26. srpnja u vojnoj bolnici od smrtonosnih rana zadobivenih slučajnom eksplozijom neprijateljske topovske kugle.²⁹

Pregledom matične knjige ustanovljena je jedna potencijalna kolateralna žrtva Viškog boja: bolničar Giuseppe Francesco Heinzl. Taj mladi djelatnik više vojne

na koji način ta dva čina – naknadni upis i izostanak memorije – povezana, teško je donositi pretpostavke.

²⁵ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 95.

²⁶ Upis br. 71 za godinu 1868. na str. 70. Župnik je ime i prezime pokojnika zapisao kao *Niccolò Marassovics*.

²⁷ Zapis navodi traumatski tetanus (*tetano traumatico*).

²⁸ U rubrici uzroka smrti stoji: *Accidentale splosione di una palla lanciata dei nemici nei giorni 18 e 19 (?) nel bombardamento di nuestro (?) porto di guerra*.

²⁹ U upisu br. 83 na str. 27 župnik je naveo: *Elia Kolungics / soldato communa dell i. r. reggimento Croati*.

bolnice izvršio je samoubojstvo 6. listopada 1866. g. O povodu Giuseppeova oduzimanja vlastita života župnik nije ništa zapisao.³⁰ U nedostatku tragova dopušteno je upitati se jesu li možda događaji kojima je dotični bolničar svjedočio poslije bitke, a koji su zasigurno bili duboko uznemirujući, poput umiranja braće Kučić netom amputiranih nogu, uzrokovali kakvu nepremostivu traumu.

Kuničićevi podatci

Uočljive su određene razlike između službenog i Kuničićeva popisa žrtava,³¹ koje odaju kojim se izvorima autor *Viškog boja* služio u pisanju knjige. Po pitanju ranjenih primjetno je da je Mate Boranello s *Adrije* kod Kuničića na popisu poginulih, a u službenom popisu među teško ranjenima; Ivan Pavličević je Kuničiću na popisu poginulih, a u službenom je popisu među teško ranjenima s *Kaisera*. Kada se u komparaciju uvede popis sa spomenika u obliku lava, zapaža se bitan razlikovni detalj u odnosu na tisak: Franjo Soić. Njegova imena nema ni u jednom dijelu službenog popisa, dok je kod Kuničića na popisu poginulih. Čini se da se Kuničić pri slaganju svog popisa poginulih vodio spomenikom, a za popis ranjenih koristio se službenim izvještajem koji je nadopunio saznanjima iz tiska, premda ne svima. Primjerice, nije poznavao kasnije objavljene ispravke. Njegova tablica ranjenih ne donosi izmijenjene, već prvotne podatke: Buković i Fabijanić su mu na popisu teško ranjenih s *Kaisera*.³² Također je na raspolaganju imao zapise i svjedočanstva drugih iz prve ruke.³³ Ali, kako će pokazati sljedeća analiza, maticu nije konzultirao.

Prenoseći Tegetthoffov izvještaj kako je na *Kaiseru* bilo 22 mrtvih, Kuničić ne preispituje (ili jednostavno ne zamjećuje) činjenicu da popis objavljen u tisku

³⁰ Iz upisa br. 114 na str. 32 razabiru se samo identifikacijski podatci o pokojniku. Imao je 22 godine, bio je neoženjen i podrijetlom iz Moravske. Župnik je u napomenama zabilježio uobičajnu frazu da nije poznavao pokojnikove roditelje, ali i to da je, poradi naravi smrti, pokopan u tišini a da nije primio sakramente.

³¹ Takvima se ne smatraju razlike u grafiji osobnih imena te prezimena. Isto tako, ni neskad u rasporedu ne drži se značajnijim razlikovnim elementom. Dok službeni popisi članove posade sistematiziraju po brodovima, kod Kuničića se ne naziru paramateri po kojima je formirao niz, a na spomeniku su poginuli podijeljeni po službama, pri čemu su pomiješani brodovi.

³² P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 81.

³³ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 47, prenosi dojmove sudionika granatiranja Visa 18. srpnja riječima: „...piše učesnik Talijanac...”. Često posredno prenosi izvor, a da pritom ne precizira literaturu: „...najbolje nam svjedoče riječi jednog bjegunca...” (str. 51–52); „...tako piše jedan učesnik ...” (str. 59); „...piše jedan od naših vojnika...” (str. 62–64.); „...pisao je učesnik Dalmatinac...” (str. 68). Citirajući Tegetthoffov brzojav kaže: „...kao što ćemo kasnije donijeti neke druge izvorne spise...” (str. 77). Služi se i pjesmama (str. 161–280).

sadrži samo 18 imena.³⁴ Vodeći se popisom uklesanim na spomenik, dodao je Ivana Pauličevića i Franju Soića, tako da se na njegovu popisu nalazi 21 poginuli s *Kaisera*. Smanjivši time broj poginulih sa 34 na 32, djelomično je ispravio manjkavost prvog popisa. Je li primijetio da tiskani popis poginulih na brodovima donosi stradalnike viška, nije moguće znati, no svakako je smatrao potrebnim donijeti Tegetthoffov izvještaj, koji nije doveo u pitanje premda su ga brojevi osporili.

Međutim, ključni dio Kuničićeva pregleda žrtava na temelju kojeg se mogu donijeti zaključci o njegovu načinu rada, nije tablica, već njezin dodatak. Usporedba ondje donesenih podataka s podatcima iz izvora preciznije otkriva kojim se izvorima Kuničić (nije) koristio. Rečenicama koje slijede ispod tablice Kuničić je dopunio podatke o poginulim članovima posade: „Kasnije se neki ranjenici preseliše u vječnost, neki u Zadru, neki u Spljetu, a sljedeći u viškoj bolnici: Ivan Schuss iz Češke, Jozo Vagner iz Češke, Franjo Baznik iz Kranjske, Josip Sambo iz Choggie, Andrija Busetto i Mate Stanić. U spljetskoj bolnici umre Ante Alduk.“³⁵

Analiza dodatka počinje pitanjem zašto u tablicu nije uključio poginule o kojima je imao saznanja, već ih naknadno spominje, poimence donoseći tek nekolicinu o čijoj je smrti imao saznanja. Začuđuje da je Kuničić u tablici naveo Pavličevića i Boranella, dok je Stanića, Busetta i Samba spomenuo u dodatku, s obzirom na to da se smrt te petorice dogodila u istim okolnostima. U matici je zabilježeno da su svi bili mornari s brodova i umrli su u viškoj bolnici unutar tri tjedna.³⁶ Zapisi iz matice određuju tu Kuničićevu podjelu kao nelogičnu. U konačnici iz rečenog proizlazi da Kuničić nije radio prema matici. No, koliko god neopravdana bila, Kuničićeva podjela nije plod slučajnosti. Da je poznao maticu, možda bi postupio drukčije i intervenirao u službeni popis. No on je namjerno izbjegao dodati naknadno poznate podatke o kasnije umrlim ranjenicima ili naknadno utvrđenim žrtvama o kojima je saznao iz tiska. Iščitava se nastojanje da njegova knjiga dobije na suvremenosti, što je sasvim opravdana potreba, s obzirom na to da piše više od dva desetljeća nakon odvijanja same bitke. Kuničićeva odluka da preuzme Soića sa spomenika također upućuje na njegovu težnju za potvrdom vlastite vjerodostojnosti. Time je postigao da *Viški boj* odražava situaciju zapisanu u kamenu, koja je svima vidljiva i niz godina nakon bitke, dok su tiskani popisi završili u javnosti dalekim arhivima.

³⁴ Službeni popis od 31. srpnja u dijelu koji navodi poginule članove posade *Kaisera* donosi 18 imena, kojima valja pridodati Roberta Procha, časnika koji nije zabilježen jer na tom popisu časnici nisu imenovani. Time se dostiže broj od 19 poginulih. Nije jasno na temelju čega je Tegetthoff izvještio o 22 mrtvih. Očigledno je riječ o pogrešci, kojoj se, međutim, opravdanje ne može tražiti u kasnije pridodanim žrtvama jer u trenutku kada Tegetthoff izvještava još je živa nekolicina ranjenih mornara s *Kaisera*, koji umiru kasnije: Mate Stanić 22. srpnja, Andrea Busetto 23. srpnja, Ivan Pauličević 26. srpnja, Ante Alduk 29. srpnja, Giuseppe Sambo 6. kolovoza.

³⁵ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str 107.

³⁶ Prvi od petorice umire Boranello 21. srpnja, a posljednji Sambo. Za točne datume vidjeti bilješku br. 34.

Ako se prihvati podatak o Soiću, proizlazi da je poginulih s *Kaisera* bilo 25 (21 s Kuničićeva popisa te M. Stanić, A. Busetto, A. Alduk, G. Sambo). I taj broj je najmanji mogući, uzevši u obzir Kuničićev navod da su pojedini ranjenici kasnije umrli, „neki u Zadru, neki u Spljetu“,³⁷ koji nije potkrijepio detaljima. Jedino je naveo preminule iz više bolnice, i to one o kojima je imao saznanja. Matica upućuje na činjenicu da je broj smrtno stradalih i veći od 25. Naime, među poginulima nije naveden Giuseppe Ragazoni, kojeg Kuničić poznaje pod imenom *N. Bogazon*,³⁸ i smješta ga među ranjene. Međutim, prema matici, dotični umire istog dana (21. srpnja) kao Boranello, s kojim je također dijelio službu i brod. Činjenica da je Ragazoni Kuničiću na popisu ranjenih, a Boranello na popisu mrtvih, a obojica umiru istog dana, navodi na zaključak da je Ragazonijeva smrt Kuničiću promakla – o njoj nije imao saznanja iz dostupnih mu izvora. Može se zaključiti da je Kuničić, vodeći se spomenikom, Boranella premjestio s popisa ranjenih na popis umrlih, dok Ragazonijeva smrt uopće nije bila poznata naručiteljima spomenika, a slijedom toga i Kuničiću. To još jednom potvrđuje da Kuničić nije vidio maticu, tj. da mu ona nije bila izvorom.

Kuničić navodi da je pogreb održan 21. srpnja, što je očito datum samo grandioznog pogreba na kojem je bila svita, a kojeg u matici nema. Kako to da Kuničić navodi baš datum kojeg u matici nema? Čini se kao da je župnik baš tog dana bio odsutan, jer je i dan prije (20. srpnja) i dan nakon (22. srpnja) održao pogrebe i podatke o njima unio u maticu. Trenutačna odsutnost, međutim, nije razlog izostanka upisa. Kao moguće opravdanje izostavljanju velikog pogreba u matici vrijedi isto što i za izostanak upisa poginulih s brodova. Bez obzira na to, nesporno je da Kuničić nije poznao maticu, u suprotnom bi u *Viškom boju* zabilježio datume svih pogreba, a ne isključivo onog najvećeg.

Kasnije nepodudarnosti broja poginulih

Da desetljećima nakon 1866. g. javnosti nisu u potpunosti bili dostupni točni podatci, proizlazi iz dijela statistike žrtava koju prenosi autor knjige o topništvu u Viškoj bitci. Wilhelm Knobloch, artiljerijski časnik u mirovini, o 30. godišnjici bitke izdao je relativno detaljan prikaz događaja na kopnu, koji su bili u sjeni onih pomorske bitke. Jednako kao i Kuničić, Knobloch nije bio sudionik konflikta, ali je s tri desetljeća odmaka iznio veliku količinu informacija. Ni kod njega se ne nalaze detalji o izvorima prikupljenih podataka, već je naznačeno da je djelo

³⁷ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 107.

³⁸ Ne može se s punom sigurnošću izjednačiti, ali je dopušteno pretpostaviti. Činjenica je, čak i ako je pretpostavka o istoj osobi pogrešna, da vojnik Ragazoni nije zaveden u Kuničićevu popisu kao poginuli te da ga nema ni na jednom spomeniku, što povećava i ukupan broj žrtava.

nastalo prema autorovim „vlastitim istraživanjima“. Za ovaj je rad najvažnija razlika između dvojice autora broj poginulih topnika s baterije Schmidt. Umjesto 17, koliko ih donosi Kuničić, Knobloch bilježi dvostruko veći broj smrtno stradalih, njih 34.³⁹ Budući da pišu u približnom vremenskom odmaku, a raspolažu sasvim drukčijim brojevima, čini se da brojevi poginulih nisu bili općepoznata činjenica. U istoj godini kada Knobloch tiska knjigu s dvostruko većim brojem poginulih topnika s baterije Schmidt, u Trstu novine *Nаша sloga*,⁴⁰ prisjećajući se Viške bitke, iznose podatak da je „(...) naša mornarica imala mrtvih 18 častnika i 153 mornara“. Podatak o 34 poginula vojnika u magazinu baterije Schmidt donosi i knjiga natporučnika Karla Harbauera iz 1906. g.⁴¹

Valja spomenuti i posebnost Knoblochova opisa baterija Visa. Za razliku od ostalih autora koji su opisivali otočka utvrđenja, on iznosi uzrok katastrofičnosti posljedica granatiranja baterije Schmidt.⁴² Opisujući kako je imala magazine streljiva čiji su ulazi bili okrenuti moru, a koji su ju u danim trenutcima bitke učinili ranjivom – s obzirom na to da su upravo s mora napadali neprijatelji – zaključuje da se radilo o lošem arhitektonskom rješenju. Njegova kritika izloženosti magazina neprijateljskom dometu baca novo svjetlo na kompleksnost uvjeta u kojima su djelovali sudionici bitke.

Posljednje počivalište topnika na Sućurju

Sedamnaestorica poginulih topnika nisu pokopani na groblju Prirovu pokraj crkve sv. Jeronima, već kod crkvice sv. Jurja, koja je najbliža mjestu njihove pogibije, baterijama Schmidt i Wellington. Kuničiću je to poznato: „sahanjeni su na engleskom grobištu blizu zapaljene prašare, na poluostrviću Sućurju“.⁴³ Kameni natpis s groblja potvrđuje Kuničićevu informaciju da je 1889. g. napravljena zajednička kosturnica za poginule junake, koji su do tada bili zakopani u zemlji istočno od spomenika na Prirovu. Prenoseći izvještaj o prikupljanju i premještanju posmrtnih ostataka u novu kosturnicu, koje su obavljali mornari usidrenih ratnih brodova i nekolicina mještana pod ravnanjem općinskih poglavara, Kuničić⁴⁴ ne spominje ni jednu drugu lokaciju s koje se prenosilo kosti osim Prirova. Razlozi neprenošenja vjerojatno su bili praktične naravi: udaljenost Sućurja, skupoća akcije i sl. U svakom slučaju, 17 stradalih vojnika iz Viške bitke ostalo je pokopano na

³⁹ W. KNOBLOCH, *Die Kanoniere*, str. 25.

⁴⁰ „Uspomene na viški boj“, *Nаша sloga*, god. 27, br. 31, Trst, 1896., str. 2.

⁴¹ K. HARBAUER, *Trautenau*, str. 150.

⁴² W. KNOBLOCH, *Die Kanoniere*, str. 10 i 57.

⁴³ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 84.

⁴⁴ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 133.

poluotočiću sv. Jurja, gdje se i danas nalaze njihovi posmrtni ostatci. No, doima se da je ta činjenica u određenim trenucima pala u zaborav.

Kako Kuničić navodi, tijekom proslave 20. obljetnice boja, nakon mise zadužnice i polaganja vijenaca na Prirovu, uzvanici „zaploviše na romantični Sućuraj da posjete nekadašnje britansko grobište i zaselak Topičev“,⁴⁵ što govori u prilog tome da se groblje na Sv. Jurju uzimalo kao počivalište stranaca i nije ga se uvijek dovodilo u izravnu vezu s posljednjim počivalištem žrtva Viške bitke iz 1866. g. No stradanje topnika nije zaboravljeno. O istoj je obljetnici podignut spomen-križ⁴⁶ topnicima baterije Schmidt na lokaciji koju Kuničić naziva „engleskim grobištem“ – referirajući se na grobove sudionika bitke iz 1811. g. – a ne dovodeći ju ni na koji način u vezu s obližnjom crkvom sv. Jurja. Imajući u vidu izostanak očite poveznice s crkvom te pogrešno navedenu godinu podizanja spomenika, nameće se pitanje je li Kuničić uopće bio na tom groblju. U vrijeme kad on piše, crkva sv. Jurja je zapuštena,⁴⁷ stoga je moguće da nikad nije osobno vidio spomenik iz 1885. g. To se naslućuje i iz Kuničićeva prijevoda natpisa, koji je donesen samo u prijevodu s talijanskog na hrvatski, no – kako je primijetio Fisković⁴⁸ – s pogreškama: izostavljen je jedan datum, a i smisao nije potpun. Premda je Fisković uvidio da je Kuničićev prijevod netočan, i on griješi nazivajući pokojnike mornarima te prenoseći natpis u originalnom izvorniku. Naime, u posljednjem retku teksta pogrešno razrješuje uklesana slova kao *onoramente*, a zapravo se radi o sintagmi *onorata morte*. Cjeloviti natpis, dakle, glasi:

PACE AI PRODI
CHE
COMBATTENDO VALOROSAMENTE
IN DIFESA DELLA BATTERIA SCHIMDT
NEI GORNI 18 E 19 LUGLIO 1866
VI TROVARONO
ONORATA MORTE
1885⁴⁹

⁴⁵ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 131.

⁴⁶ S obzirom na istovjetnost natpisa, termin *spomen-križ* mora se odnositi na kameni spomenik trokutastog zabata, kojem danas nedostaje gornji dio, a koji bi mogao biti početak nekadašnjeg križa. Kuničić navodi da je taj spomen-križ podignut za 20. godišnjicu bitke, a na ovom je spomeniku uklesana 1885. g. Dakle, riječ je o 19. obljetnici. Vidjeti: P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 133.

⁴⁷ Sv. Juraj uopće nije na popisu lokalnih crkava: P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 25.

⁴⁸ Cvito FISKOVIĆ, „Spomenici otoka Visa od IX do XIX stoljeća“, *Viški spomenici* (ur. Nevenka BOŽANIĆ-BEŽIĆ), Split, 1968., str. 258.

⁴⁹ „Pokoju junacima koji boreći se u obrani baterije Schmidt dana 18. i 19. srpnja 1866. nađoše časnu smrt / 1885“.

U određenim razdobljima mjesto ukopa topnika na Sućurju poprimilo je isključivo memorijalni karakter, a zaboravljeno je da se radi o postojećem zajedničkom grobu. Govoreći o lokaciji, opisuje ju se kao „englesko groblje“, čime se nenamjerno prešućuje ondje pokopane austrijske topnike. Ponekad se uopće ne spominje grob, nego samo „ploča“ podignuta u spomen stradanja, a pritom se ne misli na nadgrobnu ploču. Štoviše, samim spominjanjem ploče došlo je do zabune o zbiljskom izgledu spomenika.⁵⁰

Spomenik na viškom groblju Sućuraj, podignut 1885. godine u spomen topnicima baterije Schmidt koji su stradali u Viškom boju 1866. godine boreći se na austrijskoj strani

Sto i pedeset godina nakon bitke sva pažnja usmjerena je isključivo na Prirovo kao glavno mjesto održavanja kolektivne memorije.⁵¹ Najviše zbog spomenika u obliku lava, točnije zbog konotacija koje je iznjedrila njegova povijest. Međutim, kolektivna memorija zaboravila je na dio poginulih: spomenici ne pamte stradale pripadnike mornaričke pješadije, nije se redovito odlazilo na njihov grob kod Sv. Jurja, a dijelu ondje pokopanih imena se nisu našla na spomenicima. Što je lokalno stanovništvo s vremenom izgubilo iz sjećanja pravo mjesto ukopa topnika može se dijelom kriviti i činjenicu da se formiranje uspomene, nakon što su izumrli oni koji su pamtili bitku, vodilo mjestom podizanja spomenika. Gledajući spomenike na Prirovu, Višani su vjerojatno zaključivali da stoje pokraj grobova čija imena tamošnji spomenici navode.

Matična knjiga rođenih

U potrazi za posrednijim odjekom bitke na lokalno stanovništvo pregledana je matična knjiga rođenih viške Župe Blažene Djevice Marije od Milosti za razdoblje od 1864. do 1869. g.⁵² Komparacija podataka iz godine koja je prethodila

⁵⁰ Fisković je pisao o ploči u ogradnom zidu groblja, što kasnije ponavlja: Stanko PIPLOVIĆ, „Groblja u Visu“, *Hrvatska revija*, god. 8, br. 3, Zagreb, 2008., str. 76, premda uopće nije riječ ni o kakvoj ploči, već o omanjem spomeniku čija forma izrazito podsjeća na nadgrobnu funkciju. Taj spomenik nije u zidu, nego je samostojeći.

⁵¹ Za detaljnju analizu tog procesa vidjeti: Krešimir BERMANEC *et al.*, „Sjećanje na Viški boj: proslave, spomenici, naracije“, *Studia ethnologica Croatica*, br. 19, Zagreb, 2007.

⁵² Baza podataka *Family search*, dostupno online URL: <https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQ-G99X-P36B?wc=9R2Z-ZJM%3A391644801%02C392318201%02C392318601&cc=2040054> (zadnje posjećeno 11. svibnja 2016.).

sukobu (srpanj 1865. g. – srpanj 1866. g.) s podacima iz razdoblja koje je uslijedilo (srpanj 1866. g. – srpanj 1867. g.),⁵³ usredotočila se na osobna imena upisane djece. Analizom se formirala spoznaja da na žitelje otoka Visa bitka nije ostavila osobit dojam, barem u pogledu davanja imena novorođenčadi. Obrazac davanja imena, naime, ostaje gotovo nepromijenjen u godini nakon sukoba. Vidljivo je to iz podudaranja najčešćih imena djece prije i poslije 20. srpnja 1866. g., i muških (Antonio, Giovanni, Vincenzo, Domenico) i ženskih (Antonia, Maria, Petronila, Catterina). Čini se da Višani nisu bili dovoljno potaknuti da potomcima nadjenu imena sudionika koji su se proslavili u boju. Nije zabilježen ni jedan rođeni Guglielmo (po Wilhelmu Tegetthoffu).

Zaključak

Matična knjiga umrlih pokazala se vrijednim izvorom podataka o žrtvama, napose vojnim, Viške bitke. Dopunjava te ispravlja poznate činjenice o poginulima te donosi nove, a komparacija njezina sadržaja s drugim izvorima doprinosi razumijevanju Kuničićeve metode prikupljanja podataka. Kuničić se u pisanju s jedne strane oslanja na službene popise iz tiska, čije netočnosti nije ispravio dovoljno konzistentno, i svjedočanstva sudionika, a s druge na spomenike. Iz nepoznatog se razloga nije koristio viškom matičnom knjigom umrlih, što je dovelo do izostavljanja podataka o određenim žrtvama te manjkavim poznavanjem činjenica o broju smrtno stradalih, u pojedinim slučajevima i o lokaciji. Razmatrajući koliko je Kuničićev previd matice utjecao na formiranje historiografskih „činjenica“, taj bi se proces mogao kronološki sažeti u slijed: *pogibije u bitci* > (*matica*) > *službeni popisi* > *spomenik* > *historiografija*. Razvidno je da historiografiju u pojedinim slučajevima oblikuju ponegdje neprecizni ili nedovoljno provjereni podatci autora u čiji se autoritet ne sumnja, a što dovodi do previđanja izvora prvog reda.

Ne dovodeći u pitanje golem doprinos Petra Kuničića, čini se bitnim istaknuti da svaka žrtva treba biti poznata imenom i prezimenom, ne zato što je bitan broj, već upravo suprotno: zato što nisu važni brojevi, već ljudi. A ljudi nisu brojevi, unatoč tome što se ponekad čini da historiografija pojedinu bitku prikazuje kao sraz brojeva.

⁵³ Obuhvaćeni su upisi od br. 67 za 1865. g. (na str. 72) do upisa br. 82 za 1867. g. (na str. 24). U promatranom dvogodišnjem razdoblju u maticu je upisano ukupno 294 djece.

Echoes of the Battle of Vis in the Vis records for 1866

SUMMARY

Anyone interested in the most famous battle of the Austrian Navy will surely come across the book *The Battle of Vis* by Petar Kuničić. He was a teacher who provided a detailed description of the events before, during and after the conflict in July 1866, with the help of the participants' reports, oral testimonies of Vis inhabitants, newspaper articles, official lists of casualties, and the information from headstones on the island's cemetery, where most of the dead had been buried. Since the sources are not cited, and there are obvious discrepancies between the official and Kuničić's casualty statistics, the register of deaths for the Vis parish of the Blessed Virgin Mary of Mercy was analyzed. Based on the consideration of this archival source, the paper complements and corrects the hitherto available data on the number, identity, age, nationality and graves of the casualties in the Battle of Vis in 1866 – both military and civilian. The number of fatalities is slightly higher than the one known to historiographers from Kuničić's sources. An examination of the headstones has revealed that they pay tribute only to those killed at sea (ship crews) and to artillerymen from land fortifications, whereas the names and surnames of members of the naval infantry are not carved into any headstone. The gunners' grave, on the other hand, has been neglected for decades since it lies far from the main local cemetery. There was also some confusion about the appearance of its headstone in the reference literature.

By contextualizing the origin of the register entries and comparing them with the data provided by Petar Kuničić, it becomes evident that he did not know about the register of deaths, given that in some cases his information differs from the records made by Stjepan Siminiati, parish priest who witnessed the events. Although Kuničić's historiographical contribution is indisputable, it should be noted that he published the book 26 years after the battle, and that he was only four years old when it took place.

An analysis of the names of newborns in the Vis birth register a year before and a year after the battle shows that the conflict did not cause any significant changes to the naming pattern. The list of the most common male and female names remained relatively unchanged even after the conflict, so it can be inferred that the Vis inhabitants did not feel obliged to repay the heroes of the Austrian Empire by naming their descendants after them.

Keywords: Battle of Vis, casualties, registers, Petar Kuničić, lists, headstones